AANVAARDINGSSPEECH van mr. HANS VAN MIERLO
in geval van verkiezing tot lijsttrekker op het congres
van D66 te Amersfoort op 25 januari 1986.
WIJZIGINGEN VOORBEHOUDEN - EMBARGO TOT NA HET UITSPREKEN

Nog voor ik naar de lagere school ging hield mijn moeder me regelmatig voor dat v/ie A zei ook B moest zeggen.
Ik stemde daar gretig mee in, in de eerste plaats omdat zij duidelijk de baas was, en in de tweede plaats omdat ik de illusie had dat ik daarmee het hele alfabet had teruggebracht tot een overzienbare hoeveelheid letters. Kort daarna bleek dat ik erin getrapt was: wie B had gezegd kreeg nog eens 24 onmogelijke letters op z'n bord. En zo bleek het hele leven te zijn.
Vandaar dat ik nu aan het einde van deze bikkelharde rat-race om de macht tegen u zeg en nu in alle ernst: dank voor hetvertrouwen dat u in mij stelt, ik zal proberen het waar te maken, ik aanvaard met overtuiging het lijsttrekkerschap.
Vergun mij nog een korte blik achterom. Ruim een jaar geleden zag het er heel wat somberder uit voor de partij. We waren weggeblazen en vervolgens in een windstilte terechtgekomen die jaren duurde en nooit meer leek op te houden. Nu krijgen we de wind weer in de zeilen - maar dat kon alleen omdat we nog steeds zeilen hadden.

Die zeilen; dat waren de mensen die standhielden.
Die onverstoorbaar bleven doorwerken, doof voor de spottende verbazing om hen heen: bestaat die club dan nog ? Die met z'n allen naar congressen bleven komen, waar het altijd vol was. Die niet bedacht waren op persoonlijk voordeel, want dan waren ze allang naar elders vertrokken.
Ik ken ze niet allemaal, maar u kent ze in uw omgeving stuk voor stuk. Ik haal hier even naar voren de wisselende leden van het Hoofdbestuur die onder aanvoering van Jacob Kohnstamm de partij door de woestijn hebben gevoerd, daarbij veel kritiek naar hun hoofd kregen die eigenlijk voor de beroerde omstandigheden zelf bestemd had moeten zijn, en die toch de moed niet verloren.
Jacob, als alles goed gaat is dit jouw laatste congres in deze functie. Hartelijk dank voor

alles wat je in die drie jaar voor ons hebt gedaan.
Maar u kent de velen die op regionaal en plaatselijk niveau hetzelfde hebben gedaan. En al die mensen wil ik hier bedanken.
Zij zijn het die gezorgd hebben dat er hier iemand kan staan.
En de zekerheid dat ze ook het komende jaar de ruggegraat Van onze campagne zullen vormen, maakt dat ik hier niet zomaar sta, maar dat ik hier sta met het idee dat het ook echt gaat lukken.

Het huiswerk is gedaan. We hoeven er niet over te brallen, maar we mogen er wel een beetje trots op zijn. Het programma is in korte tijd tot stand gekomen. Het geeft gestalte aan wat we waren en wie we zijn.
Niemand zal ons met recht en reden kunnen verwijten dat we geen positie kiezen. Het is een basis voor het dragen van regeringsverantwoordelijkheid, als het zo loopt. Het is een basis van waaruit we een regeringsbeleid kunnen toetsen, als het zo loopt. Het is leesbaar, zelfs na amendering en het geeft zelfvertrouwen. En het geeft ons recht van spreken, als we het over nog belangrijker dingen willen hebben, de structuren van een maatschappij.
Kortom, wij weten nu weer wat we aan elkaar hebben.
Dat is heel belangrijk, maar dat is niet de opdracht.
De opdracht is om aan de anderen, aan de burgers, de kiezers duidelijk te maken wat zij aan ons hebben.
En daarom vraag ik u om dat hele programma even te vergeten. Want alleen naïevelingen hebben de illusie dat al die programmapunten de burgers zullen bereiken en overtuigen. De burger staat sceptisch tegenover programma's en terecht. Als het ons niet lukt om al die punten onder te brengen in een herkenbare samenhang.
een beeld, een indringend bericht, dan kunnen we het vergeten. En dat bericht bestaat niet uit je tien belangrijkste programmapunten, maar in de eerste plaats uit een mentaliteit, waarmee je in de politiek staat, en die zich uitdrukt in een aantal houdingen achter het programma. En die geven het antwoord op de eeuwige vraag: waar staat D 66?

Waar staat D66 ? In alle opinieonderzoeken - zolang de partij bestaat - beantwoorden de kiezers die vraag in het gangbare politieke spraakgebruik steevast met: iets links van het midden. Laten we er niet over zeuren, dat vinden ze al 20 jaar en daarom alleen al is dat zo. Maar wie vervolgens denkt dat dat betekent dat D66 iets is tussen de PvdA en het CDA, die maakt een grote fout.

\ Want dat is niét zo. Tegenover die drie partijen - en vooral in de manier waarop die drie partijen zich tot elkaar verhouden - nemen wij een geheel aparte positie in. Wij staan niet op die lijn ergens. We staan tegenover die lijn. En waarom ? Omdat op die lijn vanwege het historisch diktaat en terwille van de herkenbaarheid en de machtsvorming teveel en onontkoombaar valse tegenstellingen worden gecreëerd en echte tegenstellingen verdoezeld. Dat klinkt abstract, maar dat kun je concreet maken, door die houdingen achter het programma.

Als in de globale politieke beeldvorming de Partij van de Arbeid staat voor: opkomen voor de zwakken en de V.V.D voor: opkomen voor een sterk bedrijfsleven, dan zou je op den duur echt gaan denken dat dat de echte keuze is. Wij willen en moeten de kiezers laten zien dat er géén tegenstelling is tussen opkomen voor de zwakken en opkomen voor een sterk bedrijfsleven. En zo is er zoveel.
Het is niet óf individualisering óf solidariteit.
Individualisering is een historisch onontkoombare en gewenste ontwikkeling die zijn begrenzing vindt in solidariteit met de zwakken. Dat is de boodschap.
Er hoeft geen tegenstelling te zijn tussen gelijke kanser in het onderwijs en het stimuleren van bijzonder talent.

Er is wel een tegenstelling tussen de steeds geringer wordende behoeften van gewone burgers aan bijzondere scholen, waarvan alleen nog maar het karkas overeind staat en de hardnekkigheid waarmee de politiek dat karkas overeind houdt. Dat is de boodschap.
Er is een grote tegenstelling tussen een geheel ontzuilde maatschappij en een nog steeds totaal verzuilde machtsstructuur, die nergens meer op slaat dan alleen op

zichzelf. En wij zullen de kiezers duidelijk maken dat een ontzuilde maatschappij niet verzuild bediend mag worden.
Wij zullen de kiezers moeten vertellen dat wij vinden dat de kwaliteit van een democratie en het niveau van een cultuur gemeten wordt, niet door het comfort van de meerderheid, maar door de ruimte die zij schept voor alles wat minderheid is. Dat als je wilt weten hoe het met de beschaving van een land is gesteld, je alleen maar hoeft te weten hoe ze daar hun gevangenen behandelen, hun vreemdelingen en hun zwakzinnigen.
We zullen de mensen vertellen dat de essentie van een cultuurpolitiek een paradox voor de democratie is, waarin de meerderheid de eigenzinnigheid van de kunst respecteert, waarin de meerderheid besluit dat de minste stemmen gelden.
We zullen de mensen moeten zeggen dat het centrum van de wereld niet meer bij Europa ligt, maar verschuift naar een andere zee aan het andere eind van de aardbol en dat daarom alleen al de eenwording van Europa van een mooi ideaal een onverbiddelijke noodzaak is geworden en een nationaal belang. En dat - als je dat vindt - je dan ook de consequenties moet aanvaarden - in je buitenlandse politiek - je veiligheidspolitiek - je financiële politiek.

houdingen achter het programma; daar kunnen we het niet genoeg over hebben, dat is hetgeen waar we herkend worden, en de programmapunten, dat zijn de consequenties die we eruit trekken. Het program is het bewijs van echtheid van die houdingen. Als we zeggen dat we de structurele werkloosheid een prioriteit geven boven de andere, omdat zij de maatschappij ontwricht en oplossinge voor andere vraagstukken verhindert, dan is dat een houding. Maar die pas geloofwaardig wordt als je de consequenties daarvan trekt in je programma - en dat doen we.
Als je uitspreekt dat de overheid wel de uiteindelijke verantwoordelijkheid heeft voor het probleem van de werkloosheid, dan krijgt die pas betekenis krijgt als je de consequenties daarvan durft te trekken in je program.
En dat doen we.
Als we niet schuwen om een typisch V.V.D-stokpaard als belastinverlaging te gebruiken om een doelstelling, die ook de Partij van de Arbeid heeft, arbeidsduurverkorting, te kunnen verwezenlijken, dan is dat een houding,
, die z'n consequentie krijgt in het program. Dat is het soort politieke steun, die we

verplicht zijn te geven aan de vakbonden in hun
moedige, maar evenzeer moeizame strijd met de werkgevers en vaak met hun eigen leden. En niet omdat wij een speciale binding hebben met die vakbonden, maar omdat zij op dit punt volkomen gelijk hebben.
En het is zeer te betreuren, dat Minister De Koning, die psychologische druk op de ketel heeft verminderd door afstand te nemen van de 32-urige werkweek.
Als wij in het programma onze staatsrechtelijke voorstellen doen, noodgedwongen op langere termijn voor een herinrichting van onze democratie, dan is dat geen geïsoleerd intellectueel stokpaardje, maar dan vloeit dat voort uit een houding tegenover macht en mensen, uit een opvatting dat de overheid in essentie de dienares van de bevolking is en de constatering dat zij in ons bestel steeds meer de dienares van zichzelf wordt.
Als wij een poging doen om een wettelijke regeling te krijgen voor euthanasie dan is dat in de eerste plaats vanuit een houding. Een houding tegenover de beperkte ruimte die een individu van zijn samenleving mag vragen o de laatste consequentie te kunnen trekken uit zijn primaire recht op een menselijk bestaan. Ik wil uiting geven aan mijn bewondering voor Elida Wessel voor de kiesheid, de maatschappelijke verantwoordelijkheid en
1 n-

de soepele vastberadenheid, waarmee zij die poging doet. We willen zo doorgaan. Met beleid en met begrip voor de
vele gevoelens, die bij dit onderwerp opkomen en met
een open oor voor de echte bezwaren. We zullen
ons punt te maken, maar we zullen niet drammen. De
maatschappelijke acceptatie is ook voor ons het
belangrijkste. Alleen, ik vrees dat daar niet het eerste probleem ligt. Een kenmerk van deze jaren is dat de maatschappij vaak zoveel verder is dan de politici. Het gaat in ieder geval voor een veel groter deel om de politieke acceptatie. De tijd is er niet rijp voor, zei de premier. Dat is weer zo'n zinnetje. Wie zal het zeggen. Soms is het waar. Maar door ervaring wijs geworden, begin ik met achterdochtig te worden als ik dat zinnetje hoor. Ik

heb het te vaak gehoord als er iets moest veranderen, en ik weet nu: voor wie niet wil is de tijd nooit rijp.

Ik Stop ermee, niet omdat het rijtje op is, maar omdat ik alleen maar de weg wilde aangeven waarlangs wij onze identiteit moeten overbrengen, onze positie, ons duidelijk moeten maken. Dat zijn de zaken waar het

om gaat, dat is onze boodschap. Onze signatuur, die net zo goed geldt voor de gemeenteraad als voor het parlement. Dat is D66.

Ik zeg het maar even, omdat nog niet iedereen lijkt te weten dat ik ook D 65 stem.
U ziet, dames en heren van de pers, dat er toch nog nieuws uit komt vandaag.
Partijgenoten, het overbrengen van die boodschap naar de kiezers zal ons praktisch meer problemen bezorgen dan vier jaar geleden.
De drie andere partijen houden elkaar vast in hun werende houding tegenover ons. We moeten daar niet over zeuren, maar onze eigen weg zien te vinden en er natuurlijk grappen over maken, maar we moeten die realiteit wel onder ogen zien.
Als in Brussel een bijeenkomst wordt georganiseerd van de vier lijsttrekkers, laat de V.V.D weten dat zij niet komt als D'66 wordt uitgenodigd. Als de Boekmanstichting een forum wil houden met de vier lijsttrekkers over kunstpolitiek, laat de V.V.D weten dat zij niet komt als D'66 wordt uitgenodigd.
Zouden ze dat misschien bedoelen met hun wetsontwerp gelijke behandeling ? Je mag het niet uitsluiten, want dat wetsontwerp verbiedt met zoveel woorden discriminatie naar politieke
gezindheid en dus houden ze het wel aan de Partij van de Arbeid en het CDA, en niet aan ons.

Het lijkt een beetje op kinderen uit een groot gezin.
Zo gauw ze even bij de groteren horen, willen ze niet meer spelen met het kleinere broertje. Enfin, We houden het er maar op dat het verschil tussen kinderen en de V.V.D in ieder geval nog altijd is, dat kinderen alleen maar groter kunnen worden.
We kunnen erom lachen, maar het is natuurlijk van een benepen kleinburgerlijkheid, die

je in de samenleving nog met een lantaarntje moet zoeken. En dat alleen maar omdat ze bang zijn dat ze Thorbecke uit z'n graf horen roepen, dat als het erop aankomt wij liberaler zijn dan zij.
Die man kan het ook niet helpen dat ie nog in die termen roept.

steeds meer die weg opgaan om het zo voor te stellen dat inzet van de verkiezingsstrijd eigenlijk is: wie mag er premier worden Den Uyl of Lubbers. En dat lijkt oppervlakkig mooi te passen in ons staatsrechtelijk denken. Maar het is precies het tegenovergestelde van wat wij bedoelen met de direkt gekozen Minister-President

Minister-President Lubbers krijgt steeds meer vertrouwen van de kiezers en het CDA begint in de polls - begon moet ik zeggen, want er is op dit moment een stabilisatie - zijn stijgende lijn te volgen.
Ik wil hier iets over zeggen, omdat een observatie
is te maken, die belangrijk is voor de opstelling van D'66.
Ik begrijp heel goed, waarom de minister-president populair is. Ik neem niets terug van

wat ik daarover gezegd heb in Breda. Binnen de opdracht die hij heeft, opereert hij behendig en met beleid, en bedient hij de winkel. Ik gun hem van harte dat hij persoonlijk die maatschappelijke waardering krijgt. Maar, hij staat, of hij dat wil of niet, ook nog voor iets anders, en dat is niet die zichtbare winkel van de regeringsmacht, maar dat is de veel grotere onzichtbare winkel van het CDA, waar een premier nauwelijks greep op heeft, omdat die in de samenleving zelf zit.

Daar moeten wij het over hebben. En dat onzichtbare CDA - dat zit overal. Dat is de geheime structuur van onze maatschappij in het praktische leven. En dat is geen wonder. Want die structuur heeft zich definitief gevestigd in 1917, toen we de evenredige vertegenwoordiging invoerden. Toen is Nederland een confessio-

neel land geworden. Niet religieus, want dat was het altijd al. Sindsdien is een en dezelfde partij, de KVP als voorganger van het CDA, onafgebroken aan de macht geweest. Ik kan niet zo gauw een land bedenken buiten Oost Europa waar dat het geval is. Kan men zich voorstellen wat het betekent om 70 jaar lang een majeure invloed te hebben op benoemingen - op departementen, in de magistratuur, in de krijgsmacht, in de wereld van de volksgezondheid, in het onderwijs. Zeker, verdeelsleutels hanterend, maar met mate. Vaak goede bestuurders, daar niet van, maar vaak ook mensen, die niet gauw de tijd ergens 'rijp' voor achten. Die al te vaak als een stille kracht structuren overeind houden en zich verzetten tegen verandering. Tegenover die onzichtbare macht staat niet de macht van de Partij van de Arbeid of die van de VVD, maar tegenover die vastgeroestheid staat alleen maar: vrijzinnigheid en geestelijke mobiliteit. Als er een relevante ideologische tegenstelling is, dan is het deze. En ik vraag u: laten wij die rol spelen.
De socialisten en liberalen deden dat vroeger. Die hebben het voorlopig te druk met het opvoeren van hun onderlinge tegenstellingen, waaraan het CDA haar macht ontleent en hooghartig kan vragen: wie heeft de mooiste pet in de hand.

Ik kom tot ons slot. Het huiswerk is gedaan. Nu het buitenwerk nog. Er komen twee verkiezingen en daar maken we een - diagonale - campagne voor. Daarvoor is een

reden en een rechtvaardiging.
De reden is dat we ons opnieuw aan de kiezers moeten presenteren
met ons gedachtegoed over de maatschappij, ongeacht de
vraag of het gemeenteraadskiezers zijn of Tweede Kamer-kiezers.
De rechtvaardiging ligt in de vele punten die in ons landelijk program het wel en wee van de gemeente betreffen.
Het referendum, de decentralisatie, en niet in de laatste plaats ons verzet tegen het kabinetsbeleid, dat het financieringstekort voornamelijk over de rug van de gemeenten bestreed. Zo is er meer.
Over twee maanden is het 20 jaar geleden dat we met D 66 begonnen. Iemand, die ons in die tijd had gadegeslagen zei onlangs:
Die denkbeelden van jullie waren aardig, maar wat veruit de grootste indruk maakte op ,de mensen, was de energie die jullie uitstraalden, de energie van een groep.
Ik geloof dat hij gelijk had en dat het opnieuw daarom gaat.
Er begint een gevaarlijke mythe te ontstaan, dat het allemaal van mij zou moeten komen. Dat kan zo even lijken in het begin - waarvoor het ook bedoeld was - maar niets is minder waar op een wat langere duur. Als de boodschap alleen door de top wordt gebracht, dan zal die snel eroderen in de algemene verdachtheid van de politiek.

Het wantrouwen is veel groter dan we denken. En dat wantrouwen zal zeggen: het klinkt wel mooi, maar het is "bedacht". Om in de Tweede Kamer te komen.
Alleen als jullie in de afdelingen die energie uitstralen, waar ik het net over had, zullen de mensen gaan denken dat die boodschap misschien niet bedacht is, maar iets te maken heeft met een roep uit de maatschappij zelf.
Jullie zijn het certificaat van echtheid, het bewijs dat het is zoals het is. Of niet.
Zonder jullie kunnen wij niets. Het ligt dus anders.

Er gaat een verhaal in de toneelwereld over Cor Ruijs, dat me toepasselijk leek.
Cor Ruijs was een groot improvisator. Als hij première had, probeerden vele acteurs en actrices - als ze vrij waren - die bij te wonen, omdat Ruijs dan steevast de tekst nog niet uit z'n hoofd kende. De pijnlijke stiltes, die daardoor ontstonden vulde Ruijs tot wanhoop van zijn medespelers op met improvisaties en stil spel, totdat hij de tekst weer had. Op

een keer moest hij zeggen: Ik ga vanavond naar de film.
Maar Ruijs wist van niets en zweeg. De souffleur in het hokje midden op het toneel fluisterde nogmaals: ik ga vanavond naar de film. Ruijs dacht; dat staat niet in mijn rol en gaf stil spel. De zaal snoof. Voor de derde maal herhaalde de souffleur - nu hoorbaar tot achter in de zaal; ik ga vanavond naar de film.
De zaal gierde. Toen drong het tot Ruijs door.
Hij deed een stap naar voren, boog zich voorover naar de souffleur en zei;
"Ik ga met je mee ! "

Ik bedoel maar: het is net het omgekeerde van wat de mensen denken:
Jullie gaan naar de kiezers.
Ik ga met je mee.
É
s